

Tisza Kálmán: A Tisza-család krónikája
(Az előszót írta Kozári Monika)

Budapest, Scolar, 2019. 277 lap, 2 tábla.

A Tisza család élete mindig nyílt titok volt, főként miután megjelentek a közéletben. Ettől kezdve nem csak a politikai pályafutásuk, hanem a családi életük is az érdeklődés középpontjába került. Sőt, megkezdődött a származás, az ősök kutatása is. Egyre több újságcikk, vagy akár kisebb könyv jelent meg a család történetéhez kapcsolódva. Ha áttekintjük például a 19. századi bulvár- és szaklapokat, akkor mai mértékkel mérve is egy valóságos „celebvilág” rajzolódik ki előttünk, nem csak a Tisza család körül, hanem minden jelentős politikai vagy kulturális szereplő körül, akik valamilyen szerepet játszottak a korszak eseményeinek, gondolkodásának alakításában.

Egyaránt szerepet kaptak ebben a műfajban a politikusok, az írók, művészek és mindenki, aki a nagyközönség érdeklődésére számot tarthatt. Félreértés ne essék, ekkor valóban arról szóltak a történetek, hogy a kor nevezetes embereit megismeressék és (többnyire) megszerettesék ország-világgal. Természetesen ennek a szereplésnek is voltak kedvező és kevésbé kedvező oldalai. Elég csak például a politikai pályán lévőkkel kapcsolatban megemlíteni az ironikus, gúnyos oldalról a Borszem Jankó vagy a Tréfás Képes Herkó Páter című hetilapokat, a másik részről pedig például a Vasárnapi Ujságot.

Ugyanakkor a (18–)19. század, valamint a 20. század első fele a nagy családtörténetek megírásának, megjelenésének időszaka. Ezek a munkák próbálják lehetőség szerint tárgyilagosan, szakirodalmi forrásokra, levéltári adatokra, tényekre támaszkodva bemutatni egy-egy jelentős család (személy) történetét, életét. Persze tudjuk, hogy általában azok vállalkoznak ekkora munkákra, akikben rejtőzik némi elfogultság.

Nagyon fontos lenne, hogy a ma élő leszármazottak közül minél többen vegyék a fáradságot és megírják családjuk esetleg még fel nem tárt történetét, vagy legalább a legfontosabb eseményeket. Nem személyes érintettségüket előtérbe helyezve,

hanem átadni mindazt a tapasztalatot, érzelmi töltetet, amelyet több évtizedes vagy akár évszázados történelemek ihletnek újra és újra.

Az ismertetés tárgyát képező kötet szerzője, Tisza Kálmán, ezt tette. A könyvet olvasva megértjük, hogy tette ezt a család, a történelem, a társadalmi élet iránti megértéssel és alázattal. A műfajnak egy kiváló remekét olvashatjuk, ugyanakkor persze felmerül a kérdés, hogy mivel egy leszármazott, hozzátartozó írta, vajon mennyire szubjektív és objektív, legalábbis milyen arányban lehetők fel az ezekhez kapcsolódó motívumok a műben.

Nem kifejezetten szigorúan tudományos irányultságú munkát vehetünk a kezünkbe, hanem egy valódi, igazi családtörténetet, amelyben a személyes motívumokat éppúgy fel lehet fedezni, mint a történelmi tényeket és a szakirodalmi kutatásokat. Tisza Kálmán azon ritka emberek közé tartozik, akik hajlandók a családjuk múltját közzétenni, megosztani azokkal, akik mély érzelemmel vagy akár ellenségesen viseltetnek irántuk.

Ez a könyv minden szempontból olyan, amilyennek én is írnám a családom történetét. A felépítése, a jelentős személyek kiemelése és tárgyalásuk terjedelmi megoszlása, tagolása is azt sugallja, hogy minden benne van, ami leírható. (Minden történetben vannak persze fellelhető, de nem közzétételre szánt momentumok. Ez azonban már elvezet a személyes naplók közzétételének kérdéséhez is.)

A Tiszákról számos könyv született már eddig is. Általában valamilyen egyedi szempontot érvényesítettek, a legtöbbjük az ősökkel, a kiemelt személyekkel (Tisza Domokos, Tisza (I.) Kálmán, Tisza (IV.) István etc.) vagy leginkább a politikával foglalkozik. A történetet elejétől a végéig áttekintő munka eddig nem született, a jelen kötet megjelenéséig (legalábbis nem ilyen részletességgel). Ennek a műnek legnagyobb értékei azok a személyes információk, amelyek a levéltárakból nem kutathatók ki, valamint az a személyes látásmód, amely csak egy közeli leszármazott, hozzátartozó sajátja lehet.

Nézzük tehát, miként mutatja be Tisza Kálmán könyvében a Tisza Györgyöket-Istvánokat-Kálmánokat és a többieket.

Elsőként egy latin kifejezés használata szorul magyarázatra, mégpedig azért, mert a szerző ezt a kötet végére hagyja (nagyon helyesen), mintegy csattanóként: *persevero* (kitartás, állhatatosság), ami kifejezi az egész család századokon keresztül tartó küzdelmét mindenkori sorsukkal, feladataikkal, amelyeket sikerült vagy nem sikerült teljesíteni. Mindenestre egy dolog jellemezte szinte minden tetteiket: *persevero*, ami felirat megjelenik a család címeiben is.

A szerző három nagy korszakra választja szét a család történetét. Ezeken belül pedig az egyes korszakokat fémjelző legjelentősebb személyek életének, szerepének bemutatása alakítja a történetet. Minden

esetben jellemző, hogy a család történetében színre lépő személyek változatos szerepe egyértelművé válik, amit a sokszínű jelzők is segítenek (akár vizuálisan is) megjeleníteni.

A Tisza család ősei számos korábbi történeti munkában is főszerepet kaptak. Így például Szalárdi János (1601–1666) krónikájában, Nagyvárad ostroma és eleste kapcsán, részletesen megemlékezik Tisza (I.) István (?-1675) szerepéről.^[1] Ugyanakkor Hegedűs Lóránt (1872–1943) már regénybe illő, romantikus várvédő hősként ír róla (Szalárdi krónikája nyomán), a szépirodalom nyelvén.^[2] Komáromy András (1861–1931) pedig önálló kötetben foglalkozik a Tisza család őseivel.^[3]

Jelen ismertett kötet szerzője nagy alaposággal mutatja be a család egymást követő tagjainak életútját, tevékenységét, kiemelve azokat a személyeket, akikhez jelentős történelmi események kötődnek, mint például Tisza (III.) Lajos (1832–1898), Szeged újjáépítője^[4] (akinek egyébiránt a könyveiben szereplő tulajdonosi pecsétjén is megjelenik a *persevero* felirat^[5]). Mindössze egyetlen kiegészítést szeretnék tenni a kevésbé ismert Tisza Lajos Kálmánról (1914–1974) szóló részhez, aki kastély- és könyvtár adományozó jelzőkkel kerülhet be ebbe körbe, hiszen a geszti kastélyt ő ajánlotta fel a debreceni tudományegyetemnek kizárólagos használatra.^[6]

Természetesen más, a családdal kapcsolatban álló személyek is említésre kerültek a könyvben. Arany Já-

nos (1817–1882) azonban az egyetlen, aki nem családtag, de külön fejezetet kapott a felvirágzás évtizedeiben, hiszen Tisza Domokossal (1837–1856) való tanítói, baráti kapcsolata, bár nem tartott hosszú ideig, mindenképpen meghatározta a tragikus sorsú ifjú költő életét és sajnos rövid költői pályafutását. Éppúgy, ahogy Arany életének is egy jelentős szakasza volt a Geszten eltöltött időszak.

Valójában a nagypolitika kora az, ami igazán nagy változást hoz a családba, a vidéki életbe és végső soron a családi kapcsolatok alakulásába is. Ez a korszak Tisza (III.) Lajossal kezdődött, a két miniszterelnökkel folytatódott és ebben az időszakban, valamint ezentúl is, jelentősen alakította a család életét. A sajtó napi témát látott a miniszterelnökök életében, és nem csak a politikában, hanem miként ma is, a magánélet sem volt már többé titokban tartható.

A jövőben jó lenne még olvasni részletesebben a külső családi kapcsolatok kutatásáról. Gondolok itt például a Radvánszky, Teleki, Podmaniczky, Prónay vagy Perczel családokra. Ezek feltérképezése olyan új információkat hozhat a családi történetbe, amelyek számos esetben akár befolyásolhatják az eddigi megítélések szempontjait is. Hasonló módon jó lenne feltérképezni alaposabban a család nőtagjainak szerepét, tevékenységét, még akkor is, ha nem Tisza származásúak. Hiszen a Tiszák életében mindig jelentős szerepe volt a nőknek. Számos fontos

női szereplő jelenik meg a család történetében. De éppen ilyen fontos lehet a családban az évek során megfordult nevelők hatásának vizsgálata, akik között Arany János mellett más ismeret nevekkkel is találkozhatunk. De mindezek természetesen nem képezhették az ismertett kötet és kutatás tartalmát, vélhetően más kutatókra vár a feladat.

Tisza Kálmán mindenképpen nagy munkát alkotott, amely egyaránt fontos forrás a tudományos kutatók és a műkedvelő helytörténészek számára. A kötet formai megjelenése példaértékű, az illusztrációk pedig olyan széles spektrumban kerülnek az olvasó elé, amelynek egy részét vélhetően még a Tisza család történetét kutató szakemberek sem ismerték eddig.

A kötethez Kozári Monika – a Tisza család története kutatásának jelentős szereplője – írta az előszót. „Kapcsolata” a szerzővel régi keletű. A kötet ismertetését az ő szavaival szeretném lezárni, akár útmutatásként a jövő nemzedékek számára:

„A történészek számára ajándék, ha van olyan családtag, aki érdeklődik családjá története iránt, és a történész számára elérhető forrásokon

túl olyan részleteket ismer a család történetéből, a generációk által továbbadott családi legendáriumból, amelyeket az írott forrásokból nem lehetne megismerni.”^[7]

[1] *Siralmas magyar krónikának kilenc könyvei mellyeket ... megírt Szalárdi János az 1662. esztendőben.* In: Szalárdy János siralmas magyar krónikája. Sajtó alá rend. Szakály Ferenc. Budapest: Európa, 1980

[2] Hegedűs Lóránt: *Két Andrássy és két Tisza.* 2. átnézett kiad. Budapest: Atheneum, 1941. 14-18.

[3] Komáromy András: *A borosjenei Tisza család ősei.* Budapest: Franklin, 1895. 162.

[4] Tisza Kálmán: *A Tisza-család krónikája.* Budapest: Scolar, 2019. 141.

[5] Czeglédi László: A Tisza család geszti könyvtára. In: *Könyv és könyvtár*, 27. köt. 2005. 282.

[6] Uo. 277–279.

[7] Tisza K. 9.

Czeglédi László
művelődéstörténész,
egyetemi docens,
Eszterházy Károly Egyetem, Eger